אמר רב יוסף לאו היינו דתניא כו'. רב יוסף חלה ונעקר למודו ופעמים שאמר דבר ונזכר ששנה היפך וחזר בו (נדרים דף מא.). והכא הכי אמר ב) היכי אמרינן לעיל משום אם של שמים מסייעתן לא הוצרכו ליותר: **לאו היינו דתניא.** שאנשי כנסת הגדולה הגיעו ולא על גבי מחילות **אמר רב יוסף** לאו היינו דתניא [1] ויכינו (את) המזבח על מכונותיו שהגיעו לסוף מדותיו והכתיב [2] הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל אלא אמר רב יוסף [6] קרא אשכח א) ודרש [3] ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל כי בית מה בית ששים אמה אף מזבח ששים אמה בשלמא בית מינברא צורתו אלא מזבח מנא ידעי אמר רבי אלעזר ראו מזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו ור' יצחק נפחא אמר אפרו של יצחק ראו שמונה באותו מקום ור' שמואל בר נחמני אמר מכל הבית כולו הריחו ריח קטרת משם הריחו ריח אברים אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן [4] שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה אחד שהעיד להם על המזבח ואחד שהעיד להם על מקום המזבח ואחד שהעיד להם [5] שמקריבין אף על פי שאין בית במתניתא תנא ר"א בן יעקב אומר שלשה נביאים עלו עמהן מן הגולה אחד שהעיד להם על המזבח ועל מקום המזבח ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית ואחד שהעיד להם על התורה שתכתב אשורית ת"ר [8] קרן וכבש ויסוד וריבוע מעכבין מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין מנה"מ אמר רב הונא אמר קרא [4] המזבח כל מקום שנאמר המזבח לעכב אלא מעתה כיור לרבי וסובב לרבי יוסי ברבי יהודה הכי נמי דמעכב דכתיב [5] ונתתה אותה תחת כרכוב המזבח מלמטה ותניא איזהו כרכוב רבי אומר זה כיור רבי יוסי ברבי יהודה אומר זה הסובב אין [7] דתניא אותו היום נפגמה קרן מזבח והביאו בול של מלח וסתמוהו ולא מפני שכשר לעבודה אלא שלא יראה מזבח פגום [9] שכל מזבח שאין לו קרן וכבש ויסוד וריבוע פסול רבי יוסי ברבי יהודה אומר אף הסובב ת"ר איזהו כרכוב בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי הכהנים אמה אטו הכהנים בין קרן לקרן הוו אזלי אלא אימא [1] ומקום הילוך רגלי הכהנים אמה והכתיב [6] תחת כרכובו מלמטה עד חציו אמר רב נחמן בר יצחק תרי הוו חד לנוי וחד לכהנים דלא נשתרקו מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין א"ר מני [2] ובלבד שלא יפחתנו ממזבח שעשה משה וכמה אמר רב יוסף אמה מחכו עליה [4] חמש אמות ארך וחמש אמות רוחב רבוע יהיה המזבח אמר ליה אביי דלמא [3] מקום מערכה קאמר מר [5] א"ל [1] מר דגברא רבה הוא ידע מאי קאמינא קרי עלייהו לסוף מדותיו להס נגלה מקום [2] המקודש למזבח מה שלא נגלה לשלמה: **והכתיב הכל בכתב.** שכל מקומות הקדושות ומדותיהן נכתבו לדוד אלמא במקדש ראשון ומי האי דלא עשאוהו גדול ולא משום דלא נגלה לשלמה המקום במדותיו: **אלא אמר רב יוסף קרא אשכח ודרש.** שנאמר לדוד ששים אמה במקום המזבח ושלמה לא הבין לדרשו והס דרשוהו והוסיפו עליו לפי הצורך להס ולששים אמה לא הוצרכו דאמרינן לקמן מדת ארכו ורחבו וקומתו אין מעכבין: **מה בית ס' אמה.** כדכתיב (מלכים ו ו) ששים אמה ארכו אף מזבח עד ששים אמה ראוי לו ומקודש המקום אם ירצו: **בשלמא בית.** ידעו אנשי כנסת הגדולה מה קדוש לעזרה ומה קדוש להיכל: **שיכיריס** ד) **לוריסו.** יסודות החומות: **מנא ידעי.** מקומו היכא: **שלשה נביאים.** חגי זכריה ומלאכי: **אחד העיד להס על המזבח.** שיש לו מקום להוסיף עד ששים אמה: **על מקום המזבח.** היכן היה: **שמקריבין אע"פ שאין בית.** דקדושת הבית ו) קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא: **שבכתב אשורית.** שמתחילה ניתנה להס בכתב עברי כתב ה) ליבונאה כדאמר בסנהדרין (דף כא.): **וריבוע.** אם אין המזבח מרובע: **שלא** ו) **מקום שנאמר המזבח לעכב.** דהמזבח משמע כשהוא כן הוא ובקרן כתיב (ויקרא ד) קרנות המזבח וביסוד כתיב (שם) אל יסוד המזבח ובכבש כתיב אל פני המזבח (שם ו) והוא הכבש שהוא פניו של מזבח שעולים לו דרך שם כי היכי דתשיב לד מזרחית פני אהל מועד מחמת שהפתח שם ובריבוע כתיב (שמות מז) רבוע יהיה המזבח: **אלא מעתה כיור לרבי יוסי.** דכתיב בהו המזבח הכי נמי דמעכבי לרבי אם לא עשה ליורים של פרחים ולילים וקלעים סביב למזבח כמו שידו וכיירו ח): **זה כיור.** ליורים סביב למעלה מאמצעו ז): **אותו היום.** שנסך כהן לדוקי מי החג על רגליו ורגמוהו כל העם כדאמרינן בסוכה (דף מח.): **בול של מלח.** מלא אגרוף של מלח שמעתי: **לא עבשר** ח) **לעבודה.** המזבח כל זמן שהקרן פגום כדמסיים ואזיל שכל מזבח שאין לו כו': **אף הסובב.** ומדרבי יוסי ברבי יהודה נשמע לרבי דכיור מעכב: **איזהו הרכוב.** הרכוב דקרא קאי. כרכוב לשון היקף חריץ עגולה כדאמרינן בהכל שוחטין (חולין דף כה.) כל שעתיד לגרר לכרכב: **בין קרן לקרן.** אמה רוחב שכנגד בין קרנות י) היתה עמוקה ובולטת גובה מעט היה סביב לה בשפת המזבח: **מקום הילוך רגלי הכהנים אמה.** השתא משמע והיא היתה אמה של מקום הילוך: **אטו הכהנים בין קרן לקרן הוו אזלי.** והלא כשיגיעו לקרן הקרן מעכבן מהיקף יא): **אלא ה"ק בין קרן לקרן ומקום הילוך רגלי הכהנים** יב). כמין חריץ עמוק ממקום המערכה משפת יג) המזבח סביב ומקיף את מקום המערכה ורחבו של חריץ שני אמות אמה של בין הקרנות ואמה של מקום הילוך: **והכתיב.** גבי מכבר מעשה רשת נחשת שנתנוהו תחת כרכובו מלמטה עד חציו הקיפוהו יד) למזבח מאמצעו ולמעלה טו) לצוש כמין היקף של כברה והוא עשוי נקבים נקבים ככברה ורשת טז) של דגים ומגיע למעלה עד מתחת לכרכוב אלמא בקיר מזבח יז) סביב הוה דאי בראש המזבח היכי קרי למכבר הנתון סביב הקיר תחת כרכובו: **תרי הוו.** שני סובבין היו לו למזבח שעשה משה: **חד לנוי וחד לכהנים דלא נשתרקו.** סביב הקיר משעלה שם אמות גובה לרבי יוסי דאמר לעיל (דף נט.) י' אמות גובהו היה היקף הבליטה יח) קטנה חוגרתו סביב לנוי וזהו סובב וכיור דאפליגו ביה רבי ור' יוסי בר' יהודה לעיל ומתחת לאותו סובב נתנו המכבר ורחבו מגיע למטה יט) עד חצי המזבח והוא היה סימן להבדיל בין הדמים העליונים לדמים התחתונים כ) באיזהו מקומן (לעיל דף נג.) מהאי קרא התורה נתנה מחילה כו': **וחד לכהנים דלא נשתרקו.** ולמעלה בראש המזבח העמיקו סובב כא) כמין חריץ עמוק דבר מועט להיות שפתו היקף מעקה קטן סביב שלא יחליקו כב): **דלמא מקום מערכה קאמר.** דהוי אמה שבין הקרנות ומקום הילוך ממעטין בו אמתים לכל לד פש ליה אמה על אמה: **בני**

אמה. שתי אמות הללו קרויים כרכוב: והכתיב תחת כרכובו מלמטה. למדנו שהכרכוב בדפנו הוא ולצוש המכבר תחתיו: חד לנוי וחד לכהנים. זה שבדופן לנוי היה ומתחתיו הלביש המכבר והגיע רחבו עד חצי המזבח נמצא שהמכבר רחב אמה וחצי היה סימן לחצי גבהו להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים, וכנגדו עשו למזבח בית עולמים מגורת חוט הסקרא בחמצעו (שמות כז ה):

ח) כעי"ז לקמן סט: סוכה נא: חגיגה טו: גיטין מח. ב"ב עב: צ. ע"ז נב: מנחות עז. בכורות ה. ערכין יד: כז. **ט)** [לקמן קז: מגילה י. שבועות טו. עליות פ"ט מ"ו], **ג)** לקמן קח: קכ., **ד)** סוכה מח: תו' שם פ"ג ה"ה ע"ש ירושי' יומא פ"א ה"ה, **ה)** ירושי' שקלים פ"ו ה"ד, **ו)** [כתובות נ: עי' תו' ערכין ה. ד"ה וחמ], **ז)** עדיות שם, **ח)** [ע"ז מז.]:

גליון הש"ם

[גמ' א"ל מר דגברא רבה הוא. עי' ערכין דף ה ע"ל כתוס' ד"ה וחמ מר וכו']:

שינויי נוסחאות

א) אשכחו ודרשו (ש"מ): **ב)** קאמר היכי אמרי לעיל משום דאש כו' כל"ל (ע"פ כי"פ וש"מ): **ג)** כל מקום (כי"פ): **ד)** שניכרים צורת כל"ל והל"ל עם הדיבור שלפניו (ד"ה): **ה)** כ"ל שהוא כתב (ש"מ): **ו)** כ"ל כל (ש"מ): **ז)** כ"מ"פ מסיים כמו סיידו וכיירו. וכמוף ד"ה הקודש ליתא לזה: **ח)** שכשר המזבח לעבודה כל זמן כו' כל"ל (*ש"מ): **ט)** כ"ל קס"ד (*ש"מ): **י)** הקרנות היתה עמוקה חרוצה ובליטת גובהה מעט סביב (כי"פ): **יא)** כ"ל מלהקיף המזבח (ש"מ): **יב)** הכהנים. אמה היה יותר כמין חריץ ממקום כל"ל (*ש"מ): **יג)** כמ"פ עד שפת. וכל"ק לשפת: **יד)** כ"ל והקיפוהו (ש"מ): **טו)** כ"ל ולמטה (צ"ק). ועי' רש"ש ד"ל: **טז)** כ"ל וכרשת (*שמכ"י): **יז)** המזבח סביב היה כרכוב דאי בראש כו' כל"ל (*ש"מ): **יח)** בליטה קטנה וחוגרתו כל"ל (צ"ק): **יט)** כ"ל מלמטה (צ"ק): **כ)** כ"ל כדדרשינן (צ"ק): **כא)** סביב (כי"פ): **כב)** יחליקו רגליהן (כתה"י): **כג)** אבניין ומאי קפידא יש אם הוסיף והלא מוסיפין עד ס' אמה היינו כשהיה המזבח עד ששים וקא מוסיף עליו כל שעה בכסוי א"נ מגובה כו' כל"ל (ש"מ): **כד)** כ"ל הא קרא (ש"מ): בה] אמות ומהאי קרא דרשינן במתניתין דמדות שמן האמצעי הוא מודד י"ב אמה לכל רוח אלמא מקום המערכה כ"ד על כ"ד וא"כ עדדתן ל"ל וי"ל דאי וכו' כל"ל (צ"ק): **כו)** שלמה שהיה מקום המערכה שלו כ' על כ' (ש"מ): **כז)** נוס' מוס' כמ"י והא דכתיב בכתב עלי השכיל. לא מעכב גבי מזבח. ועוד דמה בית ששים אף מזבח ס' היינו שיהא מקומו קדוש עד ס' אמה אם ירצו וכו' (ב"ש): **כח)** כמ"ל נוסף היינו שלא להוסיף יותר אבל לפחות אין מעכבין דמה בית וכו':

עין משפט
נר מצוה

יד א מיי' פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה ד:
טו ב ג מיי' שם הלכה יח:
טז ד מיי' שם הלכה ז:
יז ה ו מיי' שם הלכה יח:

תורה אור השלם

1. וַיָּכִינוּ הַמִּזְבֵּחַ עַל מְכוֹנָתוֹ מְכוֹנָתוֹ: כִּי בְּאֵימָה עֲלֵיהֶם מִעַמֵּי הָאֲרָצוֹת וַיַּעֲל (וַיַּעֲלוּ) עָלָיו עֹלוֹת לַיהוָה עֹלוֹת לַבֹּקֶר וְלָעָרֶב: עזרא ג, ג
2. הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד יְהוָה עָלַי הִשְׂכִּיל כָּל מְלֶאכוֹת הַתַּבְנִית: דה"א כח, יט
3. וַיֹּאמֶר דָּוִיד זֶה הוּא בֵּית יְהוָה הָאֱלֹהִים וְזֶה מִזְבַּח לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל: דה"א כב, א
4. וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אָרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ: שמות כז, א
ומן הַדָּם יִתֵּן עַל קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לְפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת כָּל הַדָּם יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ויקרא ד, יח
וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: ויקרא ד, לד
וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ: ויקרא ו, ז
5. וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ: שמות כז, ה
6. וַיַּעַשׂ לַמִּזְבֵּחַ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת תַּחַת כַּרְכֹּבוֹ מִלְּמַטָּה עַד חֶצְיוֹ: שמות לח, ד

מוסף רש"י

והכתיב. גבי דוד המלך כשלוה את שלמה על מילת הבית ובינו הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. כל מלאכת התבנית שהודיעו הקב"ה ע"י גד המחוזה ומתן הנביא (סוכה נא:). לפי שכלי מקדש ראשון עפ"י הגבורה נעשו דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכת התבנית (ערכין י:) **עלי השכיל.** לאותי לימד (חולין פג.) **ראו מזבח בנוי.** בשמים (מנחות קי.). **קרן.** אצן אמה על אמה כרוס אמה לכל קרן: **ויסוד.** דהיינו אמה כריסה לשאוכה: **וריבוע.** שאינו מרובע, אם חסר אחד מכל אלו פסול: כל מקום שנאמר המזבח לעכב. דהכי משמע המזבח זהו המזבח העשוי כן, והגך בכולהו כתיב המזבח, על קרנות המזבח באצבעך במלואים, ובכבש כתיב אל פני המזבח, ובכבש הוא פניו של מזבח שהוא פתחו ועלייתו, וביסוד כתיב אל יסוד המזבח, ובריבוע כתיב רבוע יהיה המזבח (סוכה מח:) **איזהו כרכוב** כו' **זה הסובב.** כל דבר המקיף סביב בעגול קרוי כרכוב כמו שאינו בהכל שוחטין אלו הן גולמי כלי עץ כל שעתיד לשוף ולכרכב. והוא כמו שעושין מרוקין עגולין בקרשי דפני התיבות וספסלי העץ, אף למזבח עשה חריץ סביב והיה רחבו אמה בדפנו לנוי והוא לסוף שלש (ס"א שש) אמות של גבהו כדברי האומר גבהו פי שנים כאורכו הא מה אני מקייים ושלש אמות קומתו משפת סובב ולמעלה, אבל סובב להלון הכהנים לא היה למזבח המחשת אלא על ראשו לפניס מקרעותיו: נפגמה קרן מזבח. ע"י אבנים שזקתו בו: **ולא מפני שכשר לעבודה.** שיהא המזבח כשר לעבודה בפתימה זו: **אלא שלא יראה מזבח פגום.** מפני הכבוד (שם מח:) **שכל מזבח כו'.** להכי אין כשר לעבודה (שם מט.): **ומקום הילוך רגלי הכהנים**

באמה גדומה. חסירה ובערוך [מ] פירש גרומה בר"ש כמו נותן לו את גירומיו [ל] (ב"מ פח:) ורב יוסף פריך ממתניתא שלא יהו עיניה [לא] יוצאים: **אויר** קרקע **מפסיקו.** [מ] קרקע לאו דוקא שהיה [לב] פורח אמה על יסוד ואמה על סובב ובלאו קרא היה צריך אויר משום שנאמר סביב כדבסמוך אלא דסגי במשהו אבל הכא בעינן אויר גדול ויכר שהוא לעורך אויר: **דאריך וקטין.** והא דכתיב חמש אמות אורך וחמש אמות רוחב למלוה והאי קרא לעכב ומיהו קשה דלעכב מהמזבח נפקא:

שיתין וד' הוו. [נ] היינו כלוי דאמר לעיל (נד.) בדמים ונקיט [לג] כוותיה משום תרגוס דידן דמתרגמינן באחסנתיה יתבני מקדשא אבל לרב דלא הוה ליה יסוד בנין הוה ליה מזבח מן הכפון ולדרום ל"א וכנגד ל"ב הרי ס"ג ס"ל לשנויי שהיה פורח על הסובב אמה:

[1] בני קטורה בני אחתיה דרבי טרפון הוו יתבי קמיה דרבי טרפון [א] פתח ואמר [2] ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה יוחני אמרי ליה קטורה כתיב קרי עליהם בני קטורה אמר אביי [ב] בר הונא אמר רב חמא בר גוריא [3] גזירין שעשה משה אורכן אמה ורוחבן אמה ועוביין כמחק גודש סאה אמר רבי ירמיה [ג] באמה גדומה אמר רב יוסף ולאו [ד] היינו דתניא [3] על העצים אשר על האש אשר על המזבח שלא יהו עצים יוצאין מן המזבח כלום תנן התם [ה] כבש היה לדרומה של מזבח אורך שלשים ושתים על רוחב שש עשרה מנא ה"מ אמר רב הונא אמר קרא [4] ושחט אותו על ירך המזבח צפונה [ו] שיהא ירך בצפון ופניו בדרום אימא ירך בצפון ופניו בצפון אמר רבא רמי גברא אאפיה א"ל אביי אדרבה [ז] תריץ ואותיב גברא א"ל [5] רבוע כתיב [ח] והא מיבעי ליה דמרבע רבועי מי כתיב מרובע וליטעמיך מי כתיב רבוץ א"ל רבוע כתיב [ט] דמשמע הכי ומשמע הכי [י] ותנא מייתי לה מהכא דתניא רבי יהודה אומר [6] ומעלותיהו פנות קדים [יא] כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח ואימא [יב] שמאל למזרח לא ס"ד [יג] דתני רמי בר (יחזקיה) [יד] ים שעשה שלמה [7] עומד על שנים עשר (עמודים) בקר שלשה פונים צפונה ושלשה פונים ימה ושלשה פונים נגבה ושלשה פונים מזרחה כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח ההוא מיבעי ליה לגופיה [טו] א"כ פונים פונים למה לי שאל רבי שמעון בן יוסי בן לקוניא את ר' יוסי אומר היה ר"ש בן יוחי [טז] אויר יש בין כבש למזבח אמר לו ואתה אי אתה אומר כן והלא כבר נאמר [8] ועשית עולותיך הבשר והדם [יח] מה דם בזריקה אף בשר בזריקה אמר לו שאני אומר עומד בצד מערכה וזורק א"ל כשהוא זורק למערכה דלוקה הוא זורק או למערכה שאינה דלוקה הוא זורק הוי אומר למערכה דלוקה הוא זורק התם [יט] משום דלא אפשר רב פפא [כ] אמר כי דם מה דם אויר קרקע מפסיקו אף בשר אויר קרקע מפסיקו אמר רב יהודה [כא] שני כבשים קטנים יוצאין מן הכבש שבהן פונים ליסוד ולסובב ומובדלין מן המזבח מלא נימא משום שנאמר [4] סביב ורבי [כב] אבהו אמר [5] רבוע ואיצטריך למכתב סביב ואיצטריך למכתב רבוע דאי כתב רחמנא סביב הוה אמינא דעגיל מעגל כתב רחמנא רבוע ואי כתב רחמנא רבוע הוה אמינא דאריך וקטין כתב רחמנא סביב תנן התם [כג] הכבש והמזבח ששים ושתים הני שיתין וארבעה הוו [כד] נמצא פורח אמה על יסוד ואמה על סובב הולך: **למזרח.** מהאי קרא לא נפקא לן מהכא [כה] נפקא לן דרך ימין ומקרא דלעיל דכתיב קדיש שמעינן למזרח דלא תימא דרך ימין למערב ויהא כבש בצפון: **מיבעיא ליה לגופיה.** להודיעך מושב היס היאך ומנין לך ללמוד הימנו לפינות המקדש בלורכי עבודה: **אויר יש בין כבש למזבח.** שלא היה רחש הכבש נוגע במזבח אלא אויר מעט מפסיק בינתיים: ה"ג **אמר לו ואתה אי אתה אומר כן: מה דם.** עולה [כו] שעומד בארץ וזורק מן הכלי כדכתיב [ויקרא ו] וזרקו אף בשר בזריקה אלמא אויר הוא צריך זריקה שעומד בכבש וזורק אל עבר האויר למערכה: **אמר לו שאני אומר זורק** [כא] **עומד בצד המערכה.** בראש המזבח וזורק [כב] **ולהכי אתא קרא: אמר לו כשהוא זורק למערכה דלוקה הוא זורק כו'.** כלומר משום הא למה לי קרא פשיטא דעל כרחו הוא זורקו שהרי אין יכול לסדר סביב על ראשי העצים שאין המערכה דלוקה שם שלא הימנו והלאה מקום שהמערכה דולקת והתם משום דלא אפשר הוא דע"כ [כג] כי אתא קרא לאשמועינן אתא דיש אויר בין כבש למזבח: **רב פפא אמר.** לא מצית אמרת דהיקש לאשמועינן אתא דעומד בצד המערכה וזורק [כד] דהפסקה [כה] אויר רלפה בעינן כי דם: **מה דם אויר קרקע.** הרלפה מפסיק בינו למזבח אף בשר כו': **שני כבשים קטנים יוצאין מן הכבש כו'.** אותו שפונין בו לסובב [כו] יצא במזרחו של כבש לימין ויוצא ומתחיל בשפולו של כבש ונמשך ועולה באלכסון עד שמגיע לסובב והפונה ליסוד יוצא למערבו להוליך [כז] בו שיריס של חטאת שיורד מן המזבח פונה לשמאלו ליסוד דרומי ומתחיל לצאת בשיפולו של כבש שיהא נוח לשפע ולירד ליסוד: **משום שנאמר סביב.** שיהא היקף למזבח כל דהו ולא הוו מחוברין שוב אין [כח] היקף אפילו במחוט אין אדם יכול לסובבו: **רבי אבהו אמר רבוע.** ולא מחוברין לא הוי בנינו מרובע: **ואיצטריך למיכתב סביב ואיצטריך למיכתב רבוע.** ולא על גב דאפקינהו לתרוייהו להך דרשא שלא יהא בנין אחר מחובר לו: **דעגיל מעגל.** ולא יהא לו זויות: **דאריך וקטין.** אלכו יותר על רחבו וזויות יהא לו: **כבש רחמנא סביב.** שיהו כל סביביו שוין: **שיתין וארבע הוו.** דהא תנן לעיל [מדות פ"ג מ"ג] אורך הכבש ל"ב אמה וכן המזבח [שם מ"ו]: **ומשני נמצא.** שראש הכבש פורח ועולה על כניסת היסוד והסובב והמגיע לראש המזבח נמצאו שתי אמות העליונות שלו מובלעים בשתי [כט] אמות: ה"ג

בני קטורה. בני אברהם אתם אבל לא כזרע יצחק ויעקב: **הכי גרסינן הוו יתבי קמיה דרבי טרפון ולא הוו אמרי מידי: פתח ואמר. כדי שידברו: יוחני.** מילתא בעלמא הוא דקאמר כדי לפתוח פיהם: **בני קטורה.** אינם יודעין לדבר בהלכה: **גזירין.** שני גזרי עצים צריך לסדר בראש המזבח [יא] המערכה לתמיד של שחר בכהן אחד ולתמיד של בין הערבים בשני כהנים כדקיימא לן בסדר יומא (דף כו:): **אמה ארכו ואמה רחבו.** כמידת מקום המערכה: **באמה גדומה.** קלרה שלא יצאו חוץ למערכה ויעבבו הכהנים מלהקיף: **לאו היינו דתניא כו'.** ואמה גדומה למה לי אלא אמה [יב] מצומצמת: **מנהני מילי.** שהכבש בדרום: **ירך.** רגליס ופניו בדרום כאדם השוכב ארצה ורגליו לצפון נמצא ראשו ופניו לדרום: **אימא ירך בצפון ופניו בצפון.** כאדם היושב זקוף: **רמי גברא אאפיה.** שיער באדם השוכב ארצה: **אדרבה תריץ ואותיב גברא.** זקפוהו והשיבוהו ונמצא ראשו ורגליו לרוח אחת: **רבוע כתיב.** דרבוע [יג] באדם רובץ ומושכב שיער הכתוב: **והא מיבעי ליה דמרבע ריבועי.** שיהא מרובע ולא עגול: ה"ג [יד] **רבוע כתיב דמשמע הכי ומשמע הכי.** הלכך תרוייהו ילף מינה: **ותנא.** דבריתא מייתי לה להא [טו] דאייתי רב הונא מירך המזבח מייתי תנא מהכא: **ומעלותיהו פנות קדים לא פינות שאתה פונה יהו דרך ימין למזרח.** האי קרא במזבח כתיב דיחזקאל וקאמר שתמיד [טו] כבש מעלותיו ברוח הראויה לפנות הימנה למזרח ותהא אותו הפנייה לימין ואין לך רוח ראויה לכך אלא דרום: ופרכינן **ואימא דרך שמאל למזרח.** נהי דפנות קדיס כתיב בקרא אבל דרך ימין לא כתיב ביה [יז] העמידהו בצפון וכשתגיע לראש המזבח פנה אל קרן מזרחית לפונית ולדך שמאל: **לא ס"ד.** שיהו פונים לשמאל אלא [יח] דרך ימין: **לא יהו אלא דרך ימין.** כי מיניה דקרא דקאשיב ואזיל דרך ימין מצפון למערב וממערב לדרום וכשאתה מקיף שוס דבר ופניך אליו ואתה סובבו מצפון למערב לימינך אתה הולך: **למזרח.** מהאי קרא לא נפקא לן ומהכא [יט] נפקא לן דרך ימין ומקרא דלעיל דכתיב קדיס שמעינן למזרח דלא תימא דרך ימין למערב ויהא כבש בצפון: **מיבעיא ליה לגופיה.** להודיעך מושב היס היאך ומנין לך ללמוד הימנו לפינות המקדש בלורכי עבודה: **אויר יש בין כבש למזבח.** שלא היה רחש הכבש נוגע במזבח אלא אויר מעט מפסיק בינתיים: ה"ג **אמר לו ואתה אי אתה אומר כן: מה דם.** עולה [כו] שעומד בארץ וזורק מן הכלי כדכתיב [ויקרא ו] וזרקו אף בשר בזריקה אלמא אויר הוא צריך זריקה שעומד בכבש וזורק אל עבר האויר למערכה: **אמר לו שאני אומר זורק** [כא] **עומד בצד המערכה.** בראש המזבח וזורק [כב] **ולהכי אתא קרא: אמר לו כשהוא זורק למערכה דלוקה הוא זורק כו'.** כלומר משום הא למה לי קרא פשיטא דעל כרחו הוא זורקו שהרי אין יכול לסדר סביב על ראשי העצים שאין המערכה דלוקה שם שלא הימנו והלאה מקום שהמערכה דולקת והתם משום דלא אפשר הוא דע"כ [כג] כי אתא קרא לאשמועינן אתא דיש אויר בין כבש למזבח: **רב פפא אמר.** לא מצית אמרת דהיקש לאשמועינן אתא דעומד בצד המערכה וזורק [כד] דהפסקה [כה] אויר רלפה בעינן כי דם: **מה דם אויר קרקע.** הרלפה מפסיק בינו למזבח אף בשר כו': **שני כבשים קטנים יוצאין מן הכבש כו'.** אותו שפונין בו לסובב [כו] יצא במזרחו של כבש לימין ויוצא ומתחיל בשפולו של כבש ונמשך ועולה באלכסון עד שמגיע לסובב והפונה ליסוד יוצא למערבו להוליך [כז] בו שיריס של חטאת שיורד מן המזבח פונה לשמאלו ליסוד דרומי ומתחיל לצאת בשיפולו של כבש שיהא נוח לשפע ולירד ליסוד: **משום שנאמר סביב.** שיהא היקף למזבח כל דהו ולא הוו מחוברין שוב אין [כח] היקף אפילו במחוט אין אדם יכול לסובבו: **רבי אבהו אמר רבוע.** ולא מחוברין לא הוי בנינו מרובע: **ואיצטריך למיכתב סביב ואיצטריך למיכתב רבוע.** ולא על גב דאפקינהו לתרוייהו להך דרשא שלא יהא בנין אחר מחובר לו: **דעגיל מעגל.** ולא יהא לו זויות: **דאריך וקטין.** אלכו יותר על רחבו וזויות יהא לו: **כבש רחמנא סביב.** שיהו כל סביביו שוין: **שיתין וארבע הוו.** דהא תנן לעיל [מדות פ"ג מ"ג] אורך הכבש ל"ב אמה וכן המזבח [שם מ"ו]: **ומשני נמצא.** שראש הכבש פורח ועולה על כניסת היסוד והסובב ומגיע לראש המזבח נמצאו שתי אמות העליונות שלו מובלעים בשתי [כט] אמות: ה"ג

[כ] דהיינו יתר על [המשקלן], כלומר אמה גדולה. והשתא פריך שפיר מהכהיא דשלא יהיו העצים יוצאים מן המזבח ואמה עגולה אמה גדולה: **ושלושה פונים** קדמה בו. לומרה לא נפקא לן מהאי קרא, אלא דרך ימין נפקא לן מהאי קרא. וא"ת דרך ימין למערב ויהא הכבש בצפון, הא כתיב באחיך קרא דלעיל פנות קדיס: **שבחן פונים ליסוד.** פי' במערבו של כבש היה כבש קטן שבו פונין ליסוד. וא"ת למה לי כבש קטן, יבל למטה מן הרלפה ויספון שירים מן היסוד, וי"ל שמא יקרום הדם אם יאחר כל כך: **הני שתין וארבע הוו.** ריש"ל דבריית' המזבח ל"ב וכבש ל"ב סך הכל ביחד ס"ב, ופריך ס"ד הוי. וקשה דמאי פריך שתין וארבע הוו, והלא הכבש היתה משופע וא"כ הל"ב של הכבש הן באלכסון וא"כ בקרקע מלמטה מ' אמה, וכ' אמות ומעט לפי חשבון [דכל אמה ברבוע אמה ומרי] מומשי באלכסונא, דעבדים אמות [נוסף על] אלכסונא מ' אמות, וגם אמות הנעלמים הייו ל"ה, והאלכסון של ג' אמות הוא אמה ומעט יותר, דב' אמות ואמי' יש באלכסונא אמה, והייו ל"ב אמות. וי"ל דאה"כ אם היה גבוה ל"ב היה באלכסונא כדפי', דמה דאמרינן מרי מומאי באלכסונן הייו כשהוא דבר מרובע, אבל הכא היה ל"ב אורך על ל' אמות גוה הכבש היה שוה למזבח והמזבח הא היה גבוה רק ל' אמות לבד הקרנות, וא"כ האלכסון אינו עולה אלא מעט, ושמא אויר שבין הכבש למזבח היה בו כל כך אויר שהיה מגיעים לאותו אמרון. וריבוי אלו"ה פירש דוחלי בכבש היה יותר מל"ב בשיפוע, ומה דמוזה הספר ל"ב של כבש ר"ל בקרקע מלמטה מרגלי הכבש עד המזבח, וא"כ צריך לומר דהא דקאמר בסמוך ג' אמות לאמה היינו למטה בקרקעותו ולא בשיפוע, וחבו דוחק מעט דמשמע דבשיפוע קאמר. לכך נראה כדפי' (תו' מהר"פ): **תוד"ה באמה גדומה, חסירה.** נ"ב, וא"כ בגימטריא קאמר, אמר רב יוסף אי הכי [לד] היינו דתניא על הנעים וכו' (תוס' הר"פ. ב"ש, כ"י וג'): **ד"ה אויר קרקע כו'.** עיין בתוס' דף פז ע"ב: **בא"ד** קרקע **לאו דוקא.** שהרי היה פורח על אמה יסוד ועל אמה סובב, אלא ר"ל אויר בעלמא מפסיקו. וא"ת ומנה ל' הישקפא לכך, הא כתיב סביב לומר שיהא הייובים להקיף בחוט, וי"ל דר"ל אויר גדול וכו' (מהר"פ): **ד"ה דאריך וכו' ומיהו** קשה דלעכב מהמזבח נפקא. וי"ל דהוי"א דוקא על מנה לריך מראהו בחוט אבל במקדש לא, לכך לריך רבוח.

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ז מאיסורי מזבח ה"ג ופט"ז ממעה"ק ס"ג:
יט ב מיי' פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה יג.
כ ג מיי' פ"ז ממעה"ק הל"ח:
כא ד מיי' פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה יג.
כב ה מיי' פרק ו מהלכות מעה"ק הלכה ד:
כג ו מיי' פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה יד:
כד ז מיי' שם הלכה יג:

תורה אור השלם

1. וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה: בראשית כה, ד
2. וַיִּסַּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה: בראשית כה, א
3. וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַבְּתָרִים אֵת הָרֹאשׁ וְאֵת הַפֶּדֶר עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ: ויקרא א, ח
4. וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ויקרא א, יא
5. וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ: שמות כז, א
6. וְהָעֲזָרָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אַרְךְ בְּאַרְבָּע עֶשְׂרֵה רֹחַב אֶל אַרְבַּעַת רִבְעֶיהָ וְהַגָּבוֹל סָבִיב אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה וְהַחֵיק לָהּ אַמָּה סָבִיב וּמַעֲלֹתֶיהָ פְּנוֹת קָדִים: יחזקאל מג, יז
7. עוֹמֵד עַל שְׁנֵים עָשָׂר בָּקָר שְׁלֹשָׁה פְנִים צָפוֹנָה וְשָׁלוֹשָׁה פְנִים יָמָּה וְשָׁלֹשָׁה פְנִים נֶגְבָּה וּשְׁלֹשָׁה פְנִים מִזְרָחָה וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה וְכָל אֲחֹרֵיהֶם בְּיָתָה: דה"ב ד, ד. מ"א ז, כה
8. וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל: דברים יב, כז

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אויר וכו' קרקע לאו דוקא. עיין לקמן דף פז ע"ב מוספות ד"ה אויר:

מוסף רש"י

גזירין. קבעיות גדולות (מנחות קו:). בקבעיות עצים מרוכים כמדת רוחב המערכה ונוחן אותן ממעל עלי המערכה. ומקרא יליף לה (יומא כו:) **ותנא מייתי לה מהכא.** כן דרך שיטת המלמוד כשמפחילין האמוראין להוליא טעם מן המקרא, ויש תנא של בריימתא למד אותו ממקום אחר, נקט הכי, כלומר האמוראין למדוהו מכאן והתנא למד מכאן (ביצה טו:) **ומעלותיהו פנות קדים כו'.** מן מעלותיו לדרום כדי שתהא תחילת פיותיו לקדים כשתפנה לדרך ימין, דכל פיות דרך ימין הן (יומא טו:) **עומד על שנים עשר בקר.** כיס של נחשת שעשה שלמה כתיב, שלשה פונים לפונה וגו' מקרא זה מונה והולך דרך ימין המקיף את היס ובא מצפון למערב וממערב לדרום ומדרום למזרח דרך ימין מקיפה (שם נח:) **אף בשר בזריקה.** והמסדר את האיברים עומד על הכבש וזורקן על מערכת הצעים לקייס מצות זריקה (פסחים עז.) **הני שיתין וארבעה הוו.** מפסין בקרקע העזרה: **נמצא פורח אמה על יסוד ואמה על סובב.** שראש הכבש פורח ועולה על ג' אמות של כניסת היסוד והסובב, ונמצא ג' אמות העליונות של כבש נבלעות בל"ב של מזבח (לעיל נד.):

מנהה שנקמצה בהיכל כשרה. ואע"ג דהיא בעזרה כשאר קרבנות: שכן מצינו בסילוק בזיכין. דהיא בהיכל, אלמא דאיכא קמיצה בהיכל, דסילוק היינו קמיצה (מנחות ח.) וקמץ משם. מגלא קומלו, דיהיא דקרא כתיב והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ משם משמע ממקום שרגלי הזר המגיע עומדים שם הוא קומץ, והייגו מקום דריסת רגלי ישראל אחת עשרה אמה ובמחלה הם, וקמ"ל דלא בעינן קמיצה בפנים כשאר קדשים אלא כל העזרה כשרה לקומץ (שם ו:). אלמא עזרה בעינן: **בן בתירא אומר.** לא דוקא קומה אלא קומה דבריית' היא: **לא נצרכא.** האי וקמץ משם: **אלא להכשיר כל העזרה כולה.** ולאו למידק מינה עזרה ולאו היכל, דלגופיה אצטריך קרא: **הואיל ועולה קדשי קדשים.** בעולה ומנחה כתיב קדשי קדשים, ובעולה כתיב בפנים, שנאמר ובשחט אותו על ירך המזבח בפונה: **מה לעולה שכן כליל.** לגבוה, שנאמר וערכו בני אהרן את המתחים וגו': **מחבתא.** הוי מגרינן דמנחה טעונה בפנים, לכתי אצטריך וקמץ לכשיר כל העזרה: **על חייבי כריתות.** שוגגין: **מאשם.** דאשם אינו בא על כרת אלא על שבועת שקר ומעילות ושפחה חרופה וטעון בפנים, דכתיב במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם: **מיני דמים.** חטורה בפרתן, דעיקר כפרה בדם כתיב כי הדם הוא בנפש יכפר, אבל אחמר בנמנחה שאינה מן הדם [לא]: **אלא איצטריך.** וקמץ: **הגשה.** אמגרת כל המנחה קודם קמיצה ומגיע הכלי בחוזה של קרן דרומית מערבית: **קא משמע לן.** דאם היה מחזיר אחר הגשה לכל מקום אינה בעזרה וקומץ (שם ח:) **ושחטו.** בשלמים כתיב: **פתח אהל מועד.** בעזרה, ומין אמגרה בעזרה כ"ש דהיכל שלם כמר, דלא הבא עזרה שהיא בפל תמורה מן הטיקר (שם ח.) **הקיפו עובדי כוכבים.** לגלמתה ואין הכהנים יכולים לאכול בעזרה מפני הקטאות: **בכנסין להיכל.** ולא אמרי' דליפסלו קדשים בהן ליאלה דיאלא מעזרה להיכל (שם ח:) **בקדשי הקדשים תאכלנו.** בפרשת ויקח קרח, ולעיל מינה כתיב לכל חטאתם ולכל אשמם וגו' בקדש הקדשים, דמשמע היכל דאי אפשר בהדיא כתיב, באלו אהל מועד יאכלוה, ואם אינם דליפנין מהאי דעמא דלא יהא טפל חמור מן העיקר: **והא למה לי קרא.** לכן בתיבת גילף מאהל קרא באלו אהל מועד יאכלוה, אם אינם דליפנין מהאי דעמא דלא יהא טפל חמור מן העיקר: **התם עבודה.** דדרך אחר היא לעבוד עבודת רבו בפני רבו אמרי' לא יהא טפל ומעיקר: **הכי השתא.** דלדרך אחר לאכול במקום רבו, לא אמרי' דכיון דעיקר הוא ר"ש דמלי אכול מגוייה, אי לא אשמעי' קרא (שם ט.) **ועולת העוף כשהיא רבה במזרח.** שעיקר מקום עולת העוף בקרן דרומית מזרחית, בפיס לבעבר ועבעים שם בקרן חטאת העוף, אלא שהעולה לבעלה מקום הקרבה ולהחטאת לאמה (שם ט.) **ועולין דרך ימין.** כשהוא עולה לראש המזבח פונין לקרן מזרחית דרומית דהייגו לימין העולה שהכבש בדרומו של מזבח ומקרבי' לפנים לה ומעלותיהו פנות קדיס כשתעלו בו תפנו למזרח (שם מח:):

מסורת הש"ס

א) ירושלמי שקלים פ"ו ה"ד, ב) מדות פ"ג מ"ג, ג) תו"כ ויקרא נדבה פרשי ו ה"ו, ד) תרגום של בשלוח ומפיטור בשלמא ומתרגמא עי' ערוך ערך תרק, ה) לעיל יד. וע"י יבמות קב: נדרים ל: סוטה לא., ו) לעיל לח. יומא פא. ביצה טו: חגיגה ט. קידושין ד: חולין כז. קלד: ערכין יא., ז) יומא טו: יח: מה. נח. (סוכה מח) סוטה טו:, ח) יומא נח:, ט) לקמן קד. פסחים לד. עז., י) ת"כ ויקרא נדבה פרש"ד ד הי"ב, ספרי ראה עח, כ) מדות פ"ב מ"ג, ל) לעיל נד., מ) ערך רגס ס' ע"ש, נ) ע' רש"ק ועי' בס' פנים מאירות שהגיה בל"ע על תו', דהא לעיל נד. פריך מייתי לרב ומשני אימא כנגד אמה יסוד וכנגד אמה סובב ע"ש:

שינויי נוסחאות

א) בכתה"י וש"מ נוסף ולא הוו אמרי מידי. וכ"כ ברש"י: ב) נ"א רבי אבין (שו"מ וכי"צ). נ"א ר' אבא (כי"מ): ג) נ"א אי הכי היינו (כי"צ): ד) כתיב דרבייעא, והאי רבוע מיבעי (כי"מ. ונ' רש"י): ה) ואימא דרך שמאל (שו"מ): ו) יחזקאל (*ש"מ, וכ"ה ביומא): ז) בכ"א נוסף אימא דרך שמאל ולמזרח: ח) והתם (ב"ש, צ"ק). וככ"ל אי הכי: ט) נ"א אלא אמר רב פפא (כי"צ): י) נ"ל רבי (*ש"מ): יא) תיכת המזבח ממקן (כתה"י וש"מ): יב) באמה (כתה"י). יג) נ"ל דרביע (שמכ"י, כי"מ). והוא מן הפיעוטן, ועי' בס"ע לעיל אות ד: יד) ה"ג א"ל רבוע כל"ל (*שמכ"י). ולפסלר לכוונת רש"י לגפוקי מנו' מ"מ אלא רבוע כתיב: טו) להא מילתא דכבש בדרום מהכא הס"ד (כי"פ): טז) שתעמיד (ש"מ): יז) הלכך העמידהו כל"ל (ש"מ): יח) אלא לימין כל"ל (*ש"מ): יט) נ"ל אלא מהכא (ש"מ). וכל"ק דמהכא: כ) עולה בזריקה שעומד (ש"מ): כא) מיכת זורק ממקן (*ש"מ): כב) זורק וגזירת הכתוב הוא כל"ל הס"ד והשאר ממקן (*ש"מ): כג) נ"ל אלא ע"כ (ש"מ). ובכתה"י אלא ע"כ אשמועינן קרא לתת אויר וכו': כד) וזורק מאי טעמ' דהפסקת אויר רצפה בעינן שיפסיק בזריקתן כי דם הס"ד (כתה"י): כה) נ"ל דהפסקת (*ש"מ): כו) לסובב יוצא כו' ומתחיל ויוצא בשיפולו כו' כל"ל (שמכ"י): כז) להורייד בו שיירי דם חטאת כשיורד כל"ל (ש"מ): כח) נ"ל אין לו (ש"מ): כט) בשתי אמות של מזבח כל"ל (ש"מ). ובל"ק בל"ב אמות: ל) גירדומיו בלומר גדולה כל"ל (ש"מ): לא) נ"ל עצים (ש"מ): לב) נ"ל שהריי היה (ש"מ): לג) ונקטינן כו' דתרגום דידן מתרגמינן כל"ל (צ"ק)] לד) עי' לעיל אות ג':

שיטה מקובצת

גזירין שעשה משה אורכן אמה כו'. ואם תאמר והלא מקום המערכה לא היתה כי אם אמה על אמה, וא"כ גזירין מכסין מלה והיאך היו שומין אותן על גזיריהן וי"ל דהיו מניחין אותן על קיסמין, ואי הכי אינו מקיפין לכבעיה: **באמה** גדומה. פ"ה קלרה, כמו גידמה, ופריך (רב יוסף) ולאו היינו דתניא, ואם כן מלומלמת היו יכולים לעשות ואמאי עשו אותה קלרה. וקלת קשה דמשמע דפריך רב יוסף מפשטיה דקרא. לכך נראה כגירסת הערוך גרומה, מלשון נותן לו את גירומיו, ומלשון הרמב"ם ז"ל דהוי"א דוקא על מנה לריך מראהו בחוט אבל בלא מראה לא יהא לריך לסדר בראש המזבח [יא] המערכה לתמיד של שחר בכהן אחד ולתמיד של בין הערבים בשני כהנים כדקיימא לן בסדר יומא (דף כו:): **אמה ארכו ואמה רחבו.** כמידת מקום המערכה: **באמה גדומה.** קלרה שלא יצאו חוץ למערכה ויעבבו הכהנים מלהקיף: **לאו היינו דתניא כו'.** ואמה גדומה למה לי אלא אמה [יב] מצומצמת: **מנהני מילי.** שהכבש בדרום: **ירך.** רגליס ופניו בדרום כאדם השוכב ארצה ורגליו לצפון נמצא ראשו ופניו לדרום: **אימא ירך בצפון ופניו בצפון.** כאדם היושב זקוף: **רמי גברא אאפיה.** שיער באדם השוכב ארצה: **אדרבה תריץ ואותיב גברא.** זקפוהו והשיבוהו ונמצא ראשו ורגליו לרוח אחת: **רבוע כתיב.** דרבוע [יג] באדם רובץ ומושכב שיער הכתוב: **והא מיבעי ליה דמרבע ריבועי.** שיהא מרובע ולא עגול: ה"ג [יד] **רבוע כתיב דמשמע הכי ומשמע הכי.** הלכך תרוייהו ילף מינה: **ותנא.** דבריית' מייתי לה להא [טו] דאייתי רב הונא מירך המזבח מייתי תנא מהכא: **ומעלותיהו פנות קדים לא פינות שאתה פונה יהו דרך ימין למזרח.** האי קרא במזבח כתיב דיחזקאל וקאמר שתמיד [טו] כבש מעלותיו ברוח הראויה לפנות הימנה למזרח ותהא אותו הפנייה לימין ואין לך רוח ראויה לכך אלא דרום: ופרכינן **ואימא דרך שמאל למזרח.** נהי דפנות קדיס כתיב בקרא אבל דרך ימין לא כתיב ביה [יז] העמידהו בצפון וכשתגיע לראש המזבח פנה אל קרן מזרחית לפונית ולדך שמאל: **לא ס"ד.** שיהו פונים לשמאל אלא [יח] דרך ימין: **לא יהו אלא דרך ימין.** כי מיניה דקרא דקאשיב ואזיל דרך ימין מצפון למערב וממערב לדרום וכשאתה מקיף שוס דבר ופניך אליו ואתה סובבו מצפון למערב לימינך אתה הולך: **למזרח.** מהאי קרא לא נפקא לן ומהכא [יט] נפקא לן דרך ימין ומקרא דלעיל דכתיב קדיס שמעינן למזרח דלא תימא דרך ימין למערב ויהא כבש בצפון: **מיבעיא ליה לגופיה.** להודיעך מושב היס היאך ומנין לך ללמוד הימנו לפינות המקדש בלורכי עבודה: **אויר יש בין כבש למזבח.** שלא היה רחש הכבש נוגע במזבח אלא אויר מעט מפסיק בינתיים: ה"ג **אמר לו ואתה אי אתה אומר כן: מה דם.** עולה [כו] שעומד בארץ וזורק מן הכלי כדכתיב [ויקרא ו] וזרקו אף בשר בזריקה אלמא אויר הוא צריך זריקה שעומד בכבש וזורק אל עבר האויר למערכה: **אמר לו שאני אומר זורק** [כא] **עומד בצד המערכה.** בראש המזבח וזורק [כב] **ולהכי אתא קרא: אמר לו כשהוא זורק למערכה דלוקה הוא זורק כו'.** כלומר משום הא למה לי קרא פשיטא דעל כרחו הוא זורקו שהרי אין יכול לסדר סביב על ראשי העצים שאין המערכה דלוקה שם שלא הימנו והלאה מקום שהמערכה דולקת והתם משום דלא אפשר הוא דע"כ [כג] כי אתא קרא לאשמועינן אתא דיש אויר בין כבש למזבח: **רב פפא אמר.** לא מצית אמרת דהיקש לאשמועינן אתא דעומד בצד המערכה וזורק [כד] דהפסקה [כה] אויר רלפה בעינן כי דם: **מה דם אויר קרקע.** הרלפה מפסיק בינו למזבח אף בשר כו': **שני כבשים קטנים יוצאין מן הכבש כו'.** אותו שפונין בו לסובב [כו] יצא במזרחו של כבש לימין ויוצא ומתחיל בשפולו של כבש ונמשך ועולה באלכסון עד שמגיע לסובב והפונה ליסוד יוצא למערבו להוליך [כז] בו שיריס של חטאת שיורד מן המזבח פונה לשמאלו ליסוד דרומי ומתחיל לצאת בשיפולו של כבש שיהא נוח לשפע ולירד ליסוד: **משום שנאמר סביב.** שיהא היקף למזבח כל דהו ולא הוו מחוברין שוב אין [כח] היקף אפילו במחוט אין אדם יכול לסובבו: **רבי אבהו אמר רבוע.** ולא מחוברין לא הוי בנינו מרובע: **ואיצטריך למיכתב סביב ואיצטריך למיכתב רבוע.** ולא על גב דאפקינהו לתרוייהו להך דרשא שלא יהא בנין אחר מחובר לו: **דעגיל מעגל.** ולא יהא לו זויות: **דאריך וקטין.** אלכו יותר על רחבו וזויות יהא לו: **כבש רחמנא סביב.** שיהו כל סביביו שוין: **שיתין וארבע הוו.** דהא תנן לעיל [מדות פ"ג מ"ג] אורך הכבש ל"ב אמה וכן המזבח [שם מ"ו]: **ומשני נמצא.** שראש הכבש פורח ועולה על כניסת היסוד והסובב ומגיע לראש המזבח נמצאו שתי אמות העליונות שלו מובלעים בשתי [כט] אמות: ה"ג

ה״ג **אמר רמי בר חמא כל כבשי כבשים שלש אמות נאמה חוץ מכבשו של מזבח שהיה ג׳ אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע.** כל כבשים גדולים וקטנים שהיו שם היה להן שיפוע שלש אמות לאמה גובה חוץ מכבש הגדול של מזבח שעולין בו במשא מיבריס כבידים והוא חלק לריך שיהא משופע ביותר ונוח לעלות לכך ר) האריכוהו ל״ב שיפוע לט׳ אמות הרי לכל אמה שלש אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע כשתתן לכל אמה שלש ומחצה הרי ל׳ ואחת ומחצה תן עוד ט׳ אצבעות וט׳ שלישי אצבע הרי י״ב אצבעות שהן ג׳ טפחים והן חצי אמה יב): **מתני׳ היו נקמצות בכל מקום.** ואין טעונין כפון: **נפיס מן הקלעים לזרי הבוהב.** דכתיב לכל יג) קרבנם ולכל מנחתם ולכל חטאתם וגו׳ וסמיך ליה בקדש הקדשים תאכלנו כל זכר יאכל אותו (במדבר יח): **ליום ולילה עד חצות. גמ׳ שכן מצינו בסילוק בזיכין.** שהן אזכרה למנחת לחם הפנים כדכתיב והיתה ללחם לאזכרה (ויקרא כד) ומתירין את הלחם יד) וסילוקן מעל שלחן הפנים שבהיכל במקום קמילה דמנחות הנקמלות: **ממקום שרגלי הזר עומדות** טו). לעיל קאי והביא הזר אל בני אהרן הכהנים וקמץ משם מלא קומצו ממנו ממקום שהכעלים עומדין שם וקס״ד השתא לאסור טז) בין האולם קאתי שאין זר נכנס לשם: **שיחזיר.** הקומץ לתוך השיריס ולא אמרי׳ כבר נפסלה: **לא נגרלה.** הלא יח) ממקום רגלי הזר דקאמר: **אלא להכשיר.** דלא ליבעי ט) על ירך המזבח לפוה אלא כל מקום דריסת רגלי ישראל כשר לקמילה וכל שכן עזרת כהנים והיכל: **שכן בליו.** והיכי הוה ילפינן מייה וקרא למעוטי למה לי: **מחטאת.** אי לאו דמיעטה הוה ילפינן לה מחטאת: ופרכינן **מה לחטאת שכן מכפרת בו׳:** ה״ג **מה לאשם שכן מיני דמים: מכולהו** יח). בעיא למגמריה במיהדר דינא ותיתי במה הלל: **מה הגשה בקרן מערבית דרומית.** קודם קמילתה מגיעתה יט) בתוך כליה לקרן מערבית דרומית של מזבח כדלקמן: **שנאמר ושחטו פפח אהל מועד וכו׳.** אלמא מדתלה הכשר עזרה לשלמים בפתח אהל מועד שמע מינה אהל מועד עיקר ועזרה טפל: **ולא יהיה טפל חמור מן העיקר.** דכיון דטפל חזי להו ב״ש עיקר: **הקיפו עובדי זוכביס.** למלחמה ויוליס חיליס ואבני בליסטראות לתוך העזרה: **בקדש הקדשים.** היכל במשמע: **ואמאי.** אם איתא דאמרי׳ לא יהא טפל חמור מן העיקר למה לי למיכתב האי קרא לאכשורי היכל לאכילת קדשים כ) הא כתיב בהו בתאר אהל מועד כא) וניתא לא יהא טפל חמור מן העיקר: **אילו דאין אדם אוכל במקום רבו.** דזילותא דרביה היא לעשות כב) לרבי עבד לפניו לא יהא טפל חמור ליכא למימר דלאו חומרא היא אלא קולא וכן הדין שיהא טפל חמור כג) מן העיקר: **מתני׳ חטאת העוף היפה נעשית בו׳.** גבמ׳ [ע״כ] יליף כד) מנא ליה: **בכל מקום היפה בשירה בו׳.** בגמ׳ [שם] פריך מאי קאמר: **מלמטה.** למטה מן החוט: **חטאת** כה). יליף בגמרא [סד:] שהיא למטה: **הגשות.** של מנחות קודם קמילתן דכתיב (ויקרא ב) והגישה. ובגמ׳ [ע״ב] יליף הא קרן מנא ליה: **ושירי הדם.** של חטאות החילונות. ובגמ׳ [סד.] מפרש לה: **ניסוך המים והיין.** שם היו שיתין כו) ואי אפשר לנסך כי אם שם: **ועולת העוף נשחטת רבה במזרח.** דעיקר מקומן בקרן דרומית מזרחית כדמפרש טעמא בגמרא (שם) מפני שקרובה לבית הדשן לזרוק שם מורלה ונולה כדכתיב והשליך אותה וגו׳ אל מקום הדשן (ויקרא ו) וכשהיא רבה שם שיש כהניס הרבה באותו הקרן עסוקין בעולות ואין לזה מקום בסובב לעמוד שהעולה נעשית למעלה בא לו לקרן מערבית דרומית שאף היא סמוכה לבית הדשן משאר שתי הקרנות שבית הדשן סמוך לכבש היה במזרחו של כבש ולדרומו של מזבח: ומקיפין

כל כבשי כבשים שלש אמות לאמה בז). למ״ד (לעיל דף נח:) כוליה מזבח בדלוס קאי יש תימה על מזבח הנחשת למ״ד גובהו עשר כח) לא משכחת לכל היותר כי אם כ׳ אמות לט׳ אמות בט) דחלר שלפני המשכן חמשים אמה כ״ה אמות חצי החלר וה׳ אמות מקום מזבח פש ליה כ׳ אמה עד כותל דרומי כי מטי כבש עד הכותל לא משכחת לאמה אלא שתי אמות וטפח ואצבע ושליש אצבע והוה ליה הילוך על ידי הדחק כדמוכח בשבת (דף ק.) ובעירובין (דף נח:) במתלקט עשרה מתוך ארבע דהוי רשות היחיד ולמ״ד דמזבח רחב עשר אמות לא הוו אלא ט״ו אמה עד הכותל ורבי ל) יוסי דאמר לעיל (דף נט:) מזבח גבוה עשר אמות ורחב חמש לטעמיה דאמר כוליה מזבח בלפון קאי והיה משוך כל כך ללד לפון עד דמשתייריי ל״ב אמה לכבש ומיהו א״כ לא היה כלל מן המזבח לפני פתח המשכן אי מזבח משוך יותר מכ״ה אמה דמסתמא משכן הוה כמו בית עולמים דגחלי יוס הכיפורים לריך לפני ה׳ ולרבי יהודה דאמר עשר רחבו יש לומר דלדידיה שלש אמות קומתו ולא יותר כדתניא לעיל (דף נט:):

חוץ מכבשו של מזבח שהיה שלש אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע בזכרותא אז). זו היא גירסת הקונטרס ומכוון חשבון לט׳ אמות של מזבח ורבותיו גורסים ג׳ אמות ומחצה וחצי טפח ואצבע ושליש אצבע בזכרותו לא) ופירש בקונטרס דלחשבון זה לא היה הכבש שוה לראש הכבש שוה לראש המזבח אלא נמוך ממנו רביע אמה כדי שיהא הכבש נמוך ממנו רביע אמה לא מדבר אלא מרחבו. ועוד יש לי להביא ראיה דאמר בזבחים כל כבשי כבשים שהיו במקדש היו של ג׳ אמות לאמה חוץ מכבשו של מזבח שהיה ג׳ אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע בזכרותו. ה״ג רש״י בשם רבותיו, אלא שהוקשה לו א״כ היה הכבש נמוך רביע אמה מן המזבח והתורה אמרה לא תעלה במעלות. ור״י פי׳ דלא דק רש״י שכתב רביע אמה כי אינה אלא חומש אמה והסר משהו. והי״ר נתן דצ״ל מיישב דבריו וכן הוא באמת דבפ׳ שתי הלחם מוכח דאמה של עליית היסוד לא היתה אלא של ה׳ טפחים, ונמצא מרווחים בשפועו של כבש קרוב לד׳ טפחים שהרי לכל טפח של עליית המזבח יש קרוב לד׳ טפחים בשפוע הכבש, ואם הוספנו לגי׳ חצי טפח לכל אמה דהיינו ד׳ טפחים וחצי על ג׳ רש״י דגרס ג׳ אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע ותו לא, להכי הוצרך הספר לסיים בזכרותו פי׳ בחדודו של אצבע לפני׳ בראשו. וקאי אאצבע ושליש אצבע שאתה נותן לכל אמה יש לשער בזכרותו של אצבע כדי שנרויח קרוב לחצי טפח שהוספנו. וק״ל. ומדקאמר התם בזכרותו מכלל דכל היכא דמשערי׳ סתמא באמצעיתו מן הרוחב שבו מודד. ושלום מאיר ב״ב זלה״ה (שו״ת מהר״ם רוטנבורג מ״ד סי׳ רל״ט).

שיטה מקובצת

כל כבשי כבשים כו׳. משמע דכל כבש דינו לחיות בן, ומימה דלמ״ד דכוליה מזבח בדלוס העזרה קאי מ״כ המזבח היה עומד בחלצע חלר המשכן שהיתה ממשים על ממשים, מ״כ חלי בז) העזרה לא היתה כי אם כ״ה אמה, ולמ״ד שהמזבח גבוה עשר ורחבו היה כ״ה אמה, ולמ״ד דמזבח היה רוחב ה׳ אמות וא״כ מי מטי הכבש עד כותל העזרה לא היה הכבש [אורך כי אם עשרים] אמה והמזבח היה גבוה ט׳ אמות מבלי מקום הקרנות, ולמשנן ג׳ אמות לאמה היה לו לכבש לחיות אורך כ״ז אמות, ולריך לחיות כל הכבש בדלוס בדמפקא לן לגיל מיכן המזבח לפונה, ואפילו להילוך אינו לאוי הוא לאוי ומינו מבלקט כו׳, וי״ל דכ׳ יוסי [היא] דאמר גבהו ט׳ אמה בח) וכ׳ יוסי לטעמיה דאמר כוליה מזבח בלפון קאי. מיהו אכתי קשה דלא נשאר מן החלר לכבש רק כ״ה אמה, וי״ל שהיה המזבח משוך לגד לפון כך שלא היה מן המזבח לפני הלל מועד רק ג׳ אמות ונשאר מן החלר כ״ז אמות לכבש דהייני ג׳ אמות לאמה, ודי בכך לפי שלא היה קבוע בל כך. אבל ליכא למימר שלא היה בלל מן המזבח לפני המשכן, דהא כתיב פתח אהל מועד:

מסורת הש״ס

א) ע׳ ירושל׳ עירובין פ״ד ה״ב, ב) [וע׳ מ״ש תו׳ מנחות מג:]. ד״ה מלרבעה], ג) [מנחות מ.], ד) ת״כ ויקרא נדבה פרש׳ ט ה״ה, ה) [לעיל מח:], ו) מנחות מ:, ז) [מנחות מ: ע״ש], ח) [ע׳ לקמן סו: מז. מנחות ב:], ט) סוכה מח:, י) עי׳ חילופי גירסאות, כ) [וע״ש רש״י מנחות יא: ד״ה לאחר וא״ע], ל) ויקרא א יא, מ) [ושם ד״ה אל מזלן]

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ כל כבשי כבשים. נ״ב כאן יש לתמוה הפלא ופלא דלרבה של הכבש היה ל״ב אמה ובמקום יסוד וסוכב ב״א ומילות קמיצ׳ המנה של עזרה מקום הכבש ל״ב אמה וחה א״א לפי המחשבון שאמרו מכמיס כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי בלנכמות לפי זה החשבון יגיע ארכה של כבש לשלשים [והשאר חסר]:

גליון הש״ס

גמ׳ כל כבשי כבשים. עיין תשובת מעיל לדקה סימן מח: תוס׳ ד״ה חוץ וכו׳ ותיריץ ר׳ נתן וכו׳. עיין בתשובת מהר״ם בר ברוך דפוס פראג סימן רל״ט (הובא בליקוטים בעמ׳ הקולס) ועיין בערוך ערך בבש. ועיין מנחות דף מא ע״ב תוספות ד״ה ד׳ בגולל:

מוסף רש״י

הובא בעמוד קודם

שינויי נוסחאות

א) נ״א בזוטרתא (גליון. והיא גיר׳ הערוך ע׳ כבש, וגרים שם ״וחצי טפח״ עי׳ אות יב). ועי׳ מ״ש תוס׳ מנחות מא ע״ב ד״ה מלרבעה (הגרי״ב): ב) המנחות (ש״מ, וכ״ה בתשניות): ג) בכל מאכל ליתא בכתה״י (דק״ס, ועי״ש): ד) נ״א ר׳ יעקב (ש״מ, וכ״ה במנחות ח ב׳): ה) ס״א מכולהו נמי שכן כו׳ והשאר ממקן (כי״מ, ש״מ): ו) נ״א ר׳ יהודה (מנחות שם ובכתה״י): ז) נ״א להיכל (ש״מ ובמנחות שם): ח) ושיריי מנחות (שם): ט) נ״א והא למה לי קרא לימא בחצר (מנחות ט ע״א): י) רבו טעמא דכתב קרא הא לא כתב קרא לא יהא וכו׳ (מנחות שם. וכעי״ז בכתה״י): יא) נ״א אמות גובה (ש״מ): יב) בש״מ וב״ס מורי מצאתי מוגה שלש אמות ומחצה וחצי טפח ואצבע ושליש אצבע בזכרותו. ופי׳ בזכרותו ראש הגודל בעביו. ולחשבון הזה לא היה ראש הכבש שוה לראש המזבח אלא נמוך ממנו רביע אמה והעולה לראש המזבח צריך להרחיב פסיעה של מעלה רביע אמה גובה, וקשה לי שהרי אמרה תורה לא תעלה במעלות על מזבחי (שמות כ, כג). ובספרים הראשונים לא נמצא בזכרותו ולפי שאין החשבון מצומצם למדת ארבע אצבעות לטפח קאמר בזכרותו כדי לישב החשבון ((מתוקן ע״פ כי״ב וג״). וכ״ה בכתה״י בשני לשון מעט). וע׳ ש״מ בהסמטות: יג) כל קרבנם לכל מנחתם (ב״ש): יד) הלחם כקומץ שמתיר את השיריים וסילוקן מעל השולחן במקום קמיצה כו׳ כל״ל והשאר ממקן (*ש״מ): טו) עומדות. דעל מקום הזר קאי קרא כדכתיב והביא כו׳ כל״ל (*ש״מ): טז) ל״ל למעוטי היכל ואולם קאתי (*ש״מ): יז) האי (כי״פ): יח) מכולהו. ואי מכולהו בעי למיגמריה כו׳ כל״ל (*ש״מ): יט) מגיעה בכלי לקרן כל״ל (ש״מ): כ) ל״ל קדשי קדשים (ש״מ): כא) מועד יאכלנה (צ״ק): כב) לעשות עבדו צרכיו לפניו (*ש״מ): כג) ל״ל קל (*ש״מ): כד) [ל״ל יליף לה. והשאר ממקן (ב״ש): כה) חטאת העוף (*ש״מ): כו) השיתין כדאמרינן לעיל שהוסיפו על המזבח מן הדרום ומן המערב משום שיתין ואי אפשר כו׳ (כי״פ): כז) לאמה. משמע שכל כבש דינו להיות כך א״כ למ״ד (ש״מ): כח) עשר ורחבו חמש (ש״מ): כט) אמות דגובה המזבח מלבד הקרנות שהיו אמה, דחצר וכו׳ כל״ל (ש״מ): ל) ושמא רבי יוסי כל״ל (ש״מ): לא) בזכרותו פי׳ בשפוע בעובי הגודל. והא דנקט בזכרותו כדי ליישב החשבון מצומצם ד׳ אצבעות לטפח משום דבסתם אצבעות הוי הטפח ששה אצבעות ופירש וכו׳ כל״ל (ש״מ): לב) ל״ל נמוך (צ״ק): לג) ל״ל גובה יסוד (ש״מ): לד) ס״א א״כ המזבח היה גבוה ט׳ אמות פחות טפח ואדרבה לגירסת רש״י קשה מהתם דנמצא כו׳ (ש״מ): לה) הקונטרס יש ליישב דאמות כו׳ כל״ל (ש״מ): לו) מזבח ושל מטה בת חמשה לשיעור יסוד ואינך בבת ששה (שמכ״י וב״ש): לז) ל״ל דלא (ש״מ): לח) נש״מ נוסף החצר מן האוהל: לט) נש״מ נוסף אם כן עשה הפסוק הפתח טפל לאהל אבל הכא לא הזכיר אהל כלל אלא החצר: מ) מהא דדרשינן ממקום שרגלי הזר עומדות דה״א לפסול הביכל קאתי כל״ל והשאר נמחק (ש״מ): מא) כאן הס״ד, ומה״ד סלקא דעתך אמינא הואיל ועולה וכו׳. וכל״ל (ד״ו ב״ש צ״ק ופ״מ): מב) מוסיף רבי (ש״מ): מג) ל״ל א״כ חצי החצר וכו׳ עד כותל דרומי לא היה כו׳ (גליון): מד) פי׳ מבלי מקום הקרנות (גליון):

עין משפט נר מצוה

כה **אב** מיי׳ פרק י״ב מהלכות מעה״ק הלכה יב:

כו **ג** מיי׳ שם הלכה ו ופרק י״ג שם הלכה יב:

כז **ד** מיי׳ פרק ה מהלכות מעה״ק הלכה ד:

ה מיי׳ פ״א שם הלכה ג:

כח ו מיי׳ פ״ז שם הלכה ו:

כט ז מיי׳ שם הלכה ט:

ל **ח** מיי׳ שם הלכה י:

ט מיי׳ פ״י מהלכות תמידין הלכה ז:

לא י מיי׳ פ״ז מהל׳ מעה״ק הלכה יא:

תורה אור השלם

1. וְהֵבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֹמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: ויקרא ב, ב
2. וְהִבְאַתָּ אֶת הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה לַיהוָה וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ: ויקרא ב, ח
3. וְהַרִים מִמֶּנּוּ בְּקֹמְצוֹ מְסֹלֶת הַמִّנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֶת כָּל הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַיהוָה: ויקרא ו, ח
4. וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחֲטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ויקרא ג, ב
5. בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכַלֶנּוּ כָּל זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָּךְ: במדבר יח, י

ליקוטים

כל כבשי כבשים וכו׳. וששאלת על מדת הטפחים אם באמצעי׳ של גודל ברחבו הוא מודד או למעלה מן הפרק או למטה. נ״ל דקיי״ל ד׳ בגודל דהוא טפח היינו ברחבו של גודל באמצעיתו, מסברא דמסתמא לא באו חכמים לסתום אלא לפרש, דבראשון הוא צר מאד ושוב שופע והולך וא״א לעמוד עליו מהיכן הוא מודד אלא מרחבו. ועוד יש לי להביא ראיה דאמר בזבחים כל כבשי כבשים שהיו במקדש היו של ג׳ אמות לאמה חוץ מכבשו של מזבח שהיה ג׳ אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע בזכרותו. ה״ג רש״י בשם רבותיו, אלא שהוקשה לו א״כ היה הכבש נמוך רביע אמה מן המזבח והתורה אמרה לא תעלה במעלות. ור״י פי׳ דלא דק רש״י שכתב רביע אמה כי אינה אלא חומש אמה והסר משהו. והי״ר נתן דצ״ל מיישב דבריו וכן הוא באמת דבפ׳ שתי הלחם מוכח דאמה של עליית היסוד לא היתה אלא של ה׳ טפחים, ונמצא מרווחים בשפועו של כבש קרוב לד׳ טפחים שהרי לכל טפח של עליית המזבח יש קרוב לד׳ טפחים בשפוע הכבש, ואם הוספנו לגי׳ חצי טפח לכל אמה דהיינו ד׳ טפחים וחצי על ג׳ רש״י דגרס ג׳ אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע ותו לא, להכי הוצרך הספר לסיים בזכרותו פי׳ בחדודו של אצבע לפני׳ בראשו. וקאי אאצבע ושליש אצבע שאתה נותן לכל אמה יש לשער בזכרותו של אצבע כדי שנרויח קרוב לחצי טפח שהוספנו. וק״ל. ומדקאמר התם בזכרותו מכלל דכל היכא דמשערי׳ סתמא באמצעיתו מן הרוחב שבו מודד. ושלום מאיר ב״ב זלה״ה (שו״ת מהר״ם רוטנבורג מ״ד סי׳ רל״ט).